

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 31.03.23

Om leksikonet: https://www.litteraturogmedieleksikon.no/gallery/om_leksikonet.pdf

Litterær vandring

Vandring gjennom områder som er kjent fra litterære verk eller fra forfatteres liv, og der vandringen retter spesiell oppmerksomhet mot litteraturen. En type kulturisme. Også kalt kultursti, kulturløype m.m. Slike turer har på tysk blitt kalt “Literatouren” (Plachta 2008 s. 145). De kan inngå i det som har blitt kalt “litteraturturisme” (Büchler 2015 s. 10).

Noen ønsker å få et dypere forhold til en forfatter og dennes verk, og/eller forstå bedre forfatterens kreative prosess, og/eller gjenoppfriske minner fra barndommen knyttet til en bestemt bok eller et forfatterskap, og/eller nyte en nostalgisk følelse knyttet til et område beskrevet i et litterært verk (Mauricette Fournier og Marina Marengo i <https://journals.openedition.org/rbnu/5517>; lesedato 29.11.22). “As Hein Groen (1998) explains, critics and biographers reduce experiences to facts; the literary tourist tries to turn these facts into experiences again. As a form of knowledge that stands in opposition to ‘facts’, it is associated with the body and the senses, rather than the mind.” (Plate 2006)

“Everywhere, writers are remembered by tracing their (or their characters’) steps through the spaces described in their books, their names evoked to attach to place, their memory celebrated in rituals that involve complex engagements between local inhabitants and tourists in transit, ‘city branding’ and the marketing of space as ‘cultural capital’ in both senses of the term. [...] Nowadays, indeed, there is hardly a city or town that does not have its walk ‘in the footsteps of’, inviting its visitors to tread on the trail of some world-famous or locally known celebrity.” (Plate 2006)

“[T]hroughout the western world the past decades have seen the rise of the themed walking tour as a cultural product offered to tourists for consumption, enabling them to consume the urban (or rural) landscape as they purchase the tour. Serving to distinguish audiences, these tours systematize and construct the tourist gaze, selecting not only the places to be looked upon, but also the terms in which the gaze is framed. Telling us where to go, what to see and how to look, themed tours organize the gaze, objectify sights into signs and reify them into marketable icons (Urry, 2002). Structuring our movement through space and narrativizing the script that we trace with our steps, they also allow today's global tourists to make sense of

their trips by sorting out the sensory information overload that travelling abroad usually entails.” (Plate 2006)

En “literary walk” kan fungere som “not just an embodied, analytical tool in the reading and reproduction of literature, nor simply a means of authenticating and verifying this reading, but a way of reassuring us that we are citizens of the world by giving us selected traditions to inherit.” (Plate 2006)

“Literary tourism has a long history traceable back to the seventeenth-century, where Sir Walter Scott’s epic poem *The Lady of the Lake* published in 1810 inspired the beginnings of commercial tourism in a remote part of Scotland” (Connell 2012).

George Sand var det mannlige kunstnernavnet til den franske forfatteren Amantine Aurore Lucile Dupin de Francueil. Hun arvet et stort hus ved landsbyen Nohant i regionen Berry sentralt i Frankrike. En av Sands romaner er *Djevledammen* (1846), og til denne dammen arrangeres det turer av et turistbyrå i området. Dammen ligger nord for Nohant, i en privateid skog der det drives jakt, og tilgangen er derfor farlig i jaktseasonen. Det har blitt diskutert et forslag om å “flytte” dammen, og innrette et nytt sted slik at det passer enda bedre med beskrivelsen i romanen. Dette prosjektet ble ikke gjennomført, selv om et nytt sted kunne svart mer til forventningene til de som har lest romanen (Bonniot 2017 s. 76). Kan et “oppfunnet” sted være mer “autentisk” enn et opprinnelig sted ved å skape en atmosfære som stemmer med den litterære skildringen? Bør steder “forbedres” slik at de samsvarer mest mulig med det inntrykket som litteraturen har skapt og som dermed de besøkende forventer?

George Sands roman *Mesterblåserne* (1853) ble publisert i en pocketutgave i 1980 der det på slutten av boka var et kart som viste hvor romanens vandring foregår. Tre franskmenn fra dette området bestemte seg for å reise den samme veien, og skrev deretter i et tidsskrift om opplevelsen. Denne skildringen inspirerte en gruppe musikere til å foreta den samme reisen og spille sekkepipe underveis, kledt i kostymer og med esler (Bonniot 2017 s. 175). Siden har hundrevis at turister foretatt den samme reisen med romanen som guide (Bonniot 2017 s. 176). I 2003 var det 150 år siden romanutgivelsen, og året etter 200-årsmarkering for Sands fødsel i 1804, og da ble reisen enda mer populær. I 2006 ble en reiseguidebok publisert (en “topo-guide”) med forklaringer om stedene, historisk informasjon, utdrag fra romanen og sitater fra andre tekster av Sand som gir kontekst til de stedene som passeres på reiseruta. Det har blitt vanlig å dele opp den 185 km lange reisen i seksten etapper som kan tilbakelegges til fots (Bonniot 2017 s. 177). En forening kalt “I fots porene til mesterblåserne” arrangerer årlig en reise langs ruta der sekkepipespillere og fortellere deltar, og foreningen har også publisert to guidebøker og tilrettelagt en nettside og en mobil-app. Foreningen arrangerer en konsert som avslutter vandringen (Bonniot 2017 s. 178). I 2016 var det omtrent seks hundre personer som gjennomførte deler av turen og omtrent seksti som tok

hele turen, f.eks. til hest, med esel (utleide) eller til fots. En utleier av overnattingsplasser er samtidig utleier av elleve esler. Noen av etappene kan tilbakelegges med bil.

Den engelske dikteren Robert Brownings lange dikt *The Ring and the Book* (1868-69) er en kriminalhistorie fortalt fra ni ulike perspektiver. Kong “Edward VII’s surgeon wrote a tour guide to the sites described in the poem” (Robin Ward i <https://reaction.life/favourite-book-ring-book-robert-browning/>; lesedato 08.09.21).

Ved hjemmet til science fiction- og spenningsromanforfatteren Jules Verne i Amiens i Frankrike har det blitt arrangert en vandring kalt “En idealby”, knyttet til en tale av Verne med tittelen “En idealby: Amiens i år 2000” (1875) og noen andre av hans tekster (Bonniot 2017 s. 67). “Ready for an extraordinary journey? Your shoes will get plenty wear as you make your way through the streets in the footsteps of Jules Verne. Explore the differences between the city you see today and what the author imagined in 1875” (<https://www.visit-amiens.com/amiens-city-jules-verne>; lesedato 04.02.23).

I 2004, “in the French town of Illiers-Combray, Proust adepts came together for the annual ‘Hawthorn Walk’ organized by the Society of Friends of Marcel Proust and Combray. Walking in the footsteps of Marcel, the protagonist of *In Search of Lost Time*, they visited the places described, read passages from the novel ‘on location’, and generally enjoyed a day in the country.” (Plate 2006)

Den franske forfatteren Jean Giono vokste opp i det sørvestlige Frankrike, i området Provence-Alpes-Côte d’Azur og skildrer ofte naturen der. Giono beskrev oliventrærne ved sin hjemby Manosque. Disse trærne døde etter en intens kuldeperiode i 1956, men oliventrær har blitt plantet på nytt slik at de som vandrer i området kan gjenkjenne beskrivelsene fra Gionos bøker (Bonniot 2017 s. 17).

Jean Giono var en naturelsker, og i 1935 inviterte han noen av sine lesere og beundrere til å vandre sammen med han i et område som han skildrer i romanen som på engelsk fikk tittelen *Joy of Man’s Desiring* (Bonniot 2017 s. 188). Flere lignende turer fulgte fram til utbruddet av 2. verdenskrig, og Giono har derfor blitt regnet som Frankrikes første litterære guide.

Det er ikke uvanlig at steder blir turistmål på grunn av litteratur. Stedene kan være landskaper, bygninger, restauranter, barer, parker m.m. Slike steder har vært kalt “fortellingsdestinasjoner”. Wallander-turisme i Ystad i Sverige, *Lord of the Rings*-reiser til New Zealand (på grunna av Peter Jacksons filmatiseringer) osv.

Det finnes guidebøker for litterære vandringer og reiser. “Eigne litterære turistguidar med opplysningar om kor i byen ein kan oppsøke plassar der kjende litterære verk har handlinga si frå, er ein eigen litterær sjanger.” (Skjerdingstad og Linhart 2020 s. 118) Det franske forlaget Editions Alexandrines har fra 1997 gitt ut

guidebøker for litterære vandringer i Frankrike, bøker som er ment å gi innblikk i både landskap, forfatterskap og litteratur. Hver bok omhandler omtrent 20 forfattere fra et område (Bonniot 2017 s. 163).

“By visiting places during the tour which they otherwise would not have found and visited by themselves, the participants motivate their practices as being aimed towards getting into the “underbelly” in order to get a more authentic experience of the city. The authenticity of this experience is thus both perceived as “constructed authenticity”, through performatively experiencing the city just as the protagonists of their beloved crime-detective fiction, as well as “existentially authentic” in allowing the participants to identify themselves as being different from the average urban tourist (Wang, 1999).” (Es og Reijnders 2015)

Arild Molstads bok *I store forfatteres fotspor: Reisemål: Europa* (1999) handler ifølge forlaget om “steder udødeliggjort av store forfattere. Her finner du dem, intenst opptatt med å skrive romaner som senere gjør dem berømte. Følg i deres fotspor, langs gater og smug, elver og kanaler. Slå deg ned ved kafébord der dikteren engang satt og formet tanker som senere har gått inn i verdenslitteraturen”. I boka guides leseren gjennom Thomas Manns Venezia, Sigrid Undsets Roma, August Strindbergs Paris, George Orwells Hebridene, Franz Kafkas Praha og Fjodor Dostojevskijs St. Petersburg.

I 2008 ga Temareiser Fredrikstad AS og Norli bokhandel ut en katalog over “dannelsestreiser”, med noen kjente kulturpersonligheter og forfattere som reiseguides (“Reiser i musikkens, kunstens og litteraturens verden 2008”). Blant reisemulighetene var turer til Aleksander Kiellands og Arne Garborgs hjem, “Island – en reise i sagaens landskap” (bl.a. med besøk på Halldór Kiljan Laxness’ hjem) og i Karen Blixens fotspor i Afrika.

Et annet tilsvarende reise-konsept i 2011-12 er LittRarTur, med litteraturviter Jan Olesen som en av reiselederne – med reiser til St. Petersburg, Tyskland, Finland, Sverige m.m. (inkludert byvandringer i Oslo). “Start ved Sibelius Monumentet – og generell sightseeing i Helsinki. [...] Besøk på Aleksis Kivi museet [...] tur i det litterære Stockholm, inkl. Strindberg-museet, Nobel-museet – med litt C. M. Bellmann også. [...] “Det var i den tid jeg gikk omkring og sultet i Kristiania...” Knut Hamsuns innledning til *Sult* er sikkert kjent. Men kjenner du egentlig de steder i Oslo hvor den navnløse hovedperson gikk og sultet mens han drømte om Ylajali, oppfant ordet *kuboå* og fantaserte om viktige artikler han skulle skrive? I romanen *Sult* beveger hovedpersonen seg omkring med skiftende tempo – fra febrilsk springen til apatisk ro, mellom steder Knut Hamsun selv kjente godt. Vi holder et mer behagelig og stabil tempo når vi følger i Hamsuns fotspor på en *LittRarGåTur* mens vi får opplesning, analyse og innblikk i *Sult*, samt satt dagens Oslo inn i sine historiske rammer. Start: Slottsparken ved foten av Karl Johan rytterstatuen. Slutt: St. Olavs plass. Varighet ca 2 timer.” (<http://www.littrartur.no/>; lesedato 14.12.11)

“Hamsuns forfatterskap og landsforræderi preger den fjerde og siste markeringen av Hamsun-jubileet i Grimstad 18. og 19. september [2009]. Her tilbys publikum blant annet en tidvis krevende halvannen kilometer guidet rusletur i den gamle dikters fotefar. Aftenpostens utsendte har gått turen, som starter så bratt at det er lagt ut tau å holde seg fast i. Vi anbefaler gode sko til vandringen over heiene. Det hadde ikke dikteren. Den nær 85 år gamle Hamsun slet og skled i brattene med sine revnede, utslitte sko. “De er vel otte Aar gamle og er fra det Aar jeg var i Serbien”, skriver Hamsun i *På gjengrodde stier*. 14. juni 1945 ble Knut Hamsun hentet fra sitt hjem på Nørholm og kjørt til Grimstad sykehus, hvor han ble internert på epidemilasarettet i påvente av rettssaken for landssvik. [...] Da Hamsun ville sende brev hjem til Nørholm etter nye sko, var det ingen som ville poste brevet for ham. Arrestanten tok dermed den tre kvarter lange turen til byen på egen hånd, over Fløyheia og Møllerheia og ned til brevkassen utenfor Grefstads Jernvarehandel i Grimstad sentrum. Langs ruten er det satt opp sitater fra hvordan Hamsun selv opplevde turen, som han beskriver i *På gjengrodde stier* [...] Hamsun ble oppdaget av en politikonstabel og sendt sporenstreks tilbake til sykehuset selv om han prøvde å snakke bort sin ulovlige bytur ved å spørre politimannen om han visste at uret i kirketårnet viste 20 minutter feil tid.” (Thorleif Andreassen i *Aftenposten* 18. september 2009 s. 6)

Litterære vandringer har ofte sine spesielle høydepunkter, f.eks. ved at en når fram til et sted som er sterkt mytebelagt og utfører noe der. I Verona i Italia (mellom Milano og Venezia) finnes Romeo og Julies balkong, kjent fra Shakespeares skuespill. “[D]u kan stå på balkongen og rope ut din elskedes navn”. “Riktignok mener enkelt historikere at balkongen ble satt opp i 1930. Men selve historien om Romeo og Julie er trolig tuftet på en sann og ulykkelig kjærlighetshistorie fra 1300-tallet. Julies balkong har de siste åra fått en nesten magisk sterk tiltrekningskraft. Hit kommer de, unge fra hele verden.” En bronsestatue som forestiller Julie står i bakgården ved balkongen og “[h]ennes høyre bryst er helt blankpolert av alle menneskehendene som har befølt henne. Ifølge overtroen vil det bringe lykke i kjærlighetslivet” å berøre brystet hennes (alle tre sitatene er fra *Dagbladet* 26. juli 2008 s. 41).

Den amerikanske forfatteren Nathaniel Hawthornes roman *The Marble Faun* (1860) har blitt brukt som reiseguidebok i Roma: “At the demand of his publishers, Hawthorne included long passages from his travel notebooks; the result is an odd mixture of dreamlike fantasy and travelogue, which became highly popular with nineteenth-century tourists to Rome.” (Boxall 2006 s. 144)

Den britiske forfatteren Arthur Conan Doyle ble berømt for sine Sherlock Holmes-historier, og noen trodde at Holmes var en reell historisk person i London. Tsukana Kobayashi har skrevet *Sherlock Holmes's London: Following the Footsteps of London's Master Detective* (1984), der bilder fra viktoria tidens London sidestilles med bilder fra London på 1980-tallet, slik at leseren kan sammenligne (Oudin 1997)

s. 78). Kobayashi var en psykiater som elsket Holmes-historier, og som grunnla Japan Sherlock Holmes Club.

“*In the Footsteps of Sherlock Holmes*-tour, provided by the long-standing organization *London Walks* (LondonWalks, n.d.), was taken. The two-hour tour took us primarily through the Covent Garden’s area in London, starting out in the Victorian Embankment Gardens, right next to the Thames, zigzagged northwards into the city before returning back to the *Sherlock Holmes Pub*, located close-by the Embankment. Highlight of the tour was the small, dark, cobble-stoned alley of The Strand.” (Es og Reijnders 2015)

16. juni er “dagen da Bloomsday feires over hele verden. Dagen er oppkalt etter Leopold Bloom. Hovedpersonen i James Joyces 900 sider lange roman *Ulysses*, der hele handlingen foregår 16. juni 1904. [...] I 1954, 50 etter dagen bokens handling fant sted, arrangerte en gruppe irske skribenter en vandring i Blooms fotefar.” (*Morgenbladet* 19.–25. juni 2015 s. 48) Bloomsday markeres ikke kun i Dublin og Irland ellers, men også blant andre steder i en by i Ungarn, en i Italia, en i Australia, en i Canada og i sju byer i USA (Mauricette Fournier og Marina Marengo i <https://journals.openedition.org/rbnu/5517>; lesedato 29.11.22).

Spanjolen Miguel de Cervantes ga ut romanen *Don Quijote* i to bind i 1605 og 1615. Den handler om en adelsmann som ivrer så sterkt etter å etterligne vandrende riddere at han legger ut på landeveien og foretar en kort og deretter en svært lang reise. “You can, if interested, follow a Don Quixote route (*Ruta de Don Quijote*) through the region of Castile-La Mancha where naturally much has been made of Don Quixote’s fame. Marker along the Route of Don Quixote, on a minor road just north of Manzanares. The route was officially inaugurated in 2005, following the 400th anniversary of the publication of Part I of *Don Quixote*, and is now recognised by the Council of Europe as a European Cultural Route. This route is based primarily on Don Quixote’s journeys in Part I, and does not include those chapters of Part II where Don Quixote’s travels take him to Aragon and Barcelona. There are maps, from the 18th century to the 20th, which trace more completely Don Quixote’s trips” (Margaret T. Gibson og Jonathan J. Gibson i <https://www.spainthenandnow.com/spanish-literature/don-quixote-and-fame>; lesedato 26.11.21).

Den spanske forfatteren Carlos Ruiz Zafóns roman *Vindens skygge* (2001) fikk mange til å “valfarte til Barcelona, med egne guidebøker bygd på romanen som reiselektyre” (*Dagbladet* 14. april 2008 s. 47). Sabine Burger et al ga ut boka *Vindens skygge: Reiseguide – vandringer i Barcelona* (på norsk 2006) med presentasjoner av sentrale steder i Zafóns roman.

“If you’re a fan of English-language literature, few places are as full of literary landmarks as London, home to everyone from Shakespeare and Milton to Virginia Woolf and T.S. Eliot. This literary London tour points out just a few of the many places where you can commune with your literary heroes. As you set out on this

literary London walking tour (which honestly might be a bit ambitious to do in one day), you'll want to look out for these blue (or sometimes brown) plaques scattered around the city. Since 1867, the plaques, in various incarnations, have marked landmarks associated with influential political and cultural figures. You may search for a particular author's plaque or plaques on the English Heritage website, or just keep an eye out for them. Within blocks of this T.S. Eliot plaque at 3 Kensington Court Gardens, for instance, you can see the former residences of Ezra Pound (10 Kensington Church Walk), William Makepeace Thackeray (2 Palace Green), and James Joyce (28 Campden Grove)." (<http://fictionwriting.about.com/od/interviews/ss/litlondon.htm>; lesedato 18.06.10)

"The cult of Virginia Woolf that finds its expression in flocks of devotees walking in Woolf's footsteps, 'lovingly retracing Virginia Woolf's path across the meadows to the River Ouse' near her final home (Marler, 1998: 3) and spending the night in the Tavistock Hotel wondering where Woolf sat when she experienced her 'state of perfect glory' upon the completion of her novel *The Waves* (Groen, 1998: 77), is a cultural practice through which we re-inscribe our relationship to history and culture. Distinguishing audiences, the literary walk in Woolf's footsteps promotes participation in the act of recognizing her by sharing insider knowledge and information." (Plate 2006)

"It is a well-known fact that Virginia Woolf, who lived most of her life in London, loved walking in the city. As she records in her essay 'Street Haunting: A London Adventure', she would go for long afternoon strolls in pursuit of an idea, 'walking half across London between tea and dinner', using the excuse of a small errand such as a pencil she would forget to buy to go 'street rambling' (1961[1950]: 23). Woolf's writings contain many sketches of urban street life, attesting to her fascination with its spectacle no less than the physical, embodied pleasures of perambulation. It is indeed characteristic of her attitude to urban walking that the first words that the eponymous character speaks in *Mrs Dalloway* are 'I love walking in London'. Since Clarissa Dalloway's words do not directly answer the question put to her – she is on her way to the flower shop and she is asked: 'Where are you off to?' – they make clear that the act of walking is the real goal of the errand. [...] Daiches and Flower's (1979a) subsequent mapping of the trajectories of the main characters in *Mrs Dalloway* in 'A Walking Tour with Mrs Dalloway' pave the way for the literary guides to Virginia Woolf's London that would start to appear in the late 1980s (i.e. Moorcroft Wilson, 1987). Indeed, from the inclusion of an actual map of 'Mrs Dalloway's London' and the illustration of the text with a picture of 'The Strand in 1925, busy and bustling, exactly as Clarissa Dalloway might have found it' in Daiches and Flower (1979c: 85, 87), it is but a small step to the walking tours that conjure up the historical past and map fictional worlds onto the city in order to proffer it as a valuable and memorable experience. [...] Within the novel, descriptions arrest the flow of time and narrative; within the city, they function rather like illustrations in (guide)books, cutting up the city view into

tableaux and turning it ‘into an open-air imaginary museum’ (Boyer, 1994: 58).” (Plate 2006)

“Mapping a romantic and historical past onto the material city, the walk through Virginia Woolf’s London reveals the presence of the past; it makes the past present, yet tends to do so by being oblivious to the present. Turning past time into pastime, it is the reproducible experience, which especially functions as guarantee of its supposed ‘authenticity’. Operating like open communication channels that bracket off social reality, ‘experiences’ are construed to connect the present with the past in ways that can be lived and felt. Thus Bender writes of the shells that are still crunchy in Kensington Gardens, allowing one to indulge in ‘the pleasures of scrunching the shells with which now and then the Flower Walk was strewn’, of which Woolf writes (1985a[1939]: 76). As they occasion the recollection of how the gesture stood for a range of meanings for Woolf and her siblings, the shells literally come to bear the imprint of Woolf’s footsteps, giving historical depth to the sound and feel of an otherwise unexceptional experience. [...] At the time of writing, however, there were no longer any shells in Kensington Gardens to bear the imprint of Woolf’s footsteps.” (Plate 2006)

“To those who wish the city’s rich past to stir as they walk through it, Woolf’s recordings of London street life provide a vantage point from which to look on it, releasing the past into sight as one looks onto the present, all the while intimating that this past is already layered, thick with stories and reminiscences. This double perspective inscribes the Virginia Woolf walking tour not only in a tradition of themed tours, but also in the history of walking as an urban cultural practice through which individuals attempt to remedy their historical alienation and urban estrangement.” (Plate 2006)

I Tyskland har det blitt etablert “dikterveier” (“Dichterstrassen”) som fører den litterært interesserte fra den ene litterære attraksjonen til den neste (Plachta 2008 s. 145). Et eksempel er “Schwäbische Dichterstrasse” i delstaten Baden-Württemberg, opprettet i 1977-78, som går fra Bad Mergentheim via Marbach (med et stort litteraturarkiv), Ludwigsburg, Stuttgart, Tübingen til Meersburg ved Bodensee lengst sør i Tyskland. Minnesmerker og museer på denne veien er markert med et symbol som viser et blekkhus med en fjærpenn, og dikterne som har levd og arbeidet på steder langs denne ruten, er blant andre Schiller, Hölderlin, Mörike, Wieland, Droste-Hülshoff, Uhland og Hesse.

“Marek Krajewskis serie på fem kriminalromaner fra hjembyen Wroclaw har et opplag på til sammen 400 000 bøker i hjemlandet. [...] Hvis du besøker Wroclaw i Polen, kan du velge mellom seks guidete turer i fotsporene til Eberhard Mock – helten til Polens mest suksessrike krimforfatter. [...] Byen ble svært ødelagt under krigen. Men noe står igjen. Det blir faktisk arrangert ikke mindre enn seks guidede turer i Mocks kjølvann, Mocks vei til jobben, åstedene for drapene, og så videre. Det er bare å melde seg på.” (*Dagbladet* 16. november 2010 s. 48)

“The Da Vinci Code Walk in Paris explores actual sites discussed in Dan Brown’s gripping novel, *The Da Vinci Code*. It’s a unique experience that unveils some of the most exciting mysteries in history, specifically in art history. Paris Walks runs this fascinating tour, which is based on the mystery-thriller that follows symbologist Robert Langdon and cryptologist Sophie Neveu as they investigate a murder that took place at the Louvre. “On the tour, we unravel the keys to the many puzzles, and we see many of the sights mentioned in the book”, says Peter Caine, founder of Paris Walks and author of *Walking the DaVinci Code in Paris*. “[Visitors] will find out the truth behind the gnomon and the Priory of Sion, who are said to have met secretly at St Sulpice Church, and see the plaques which actually indicate the meridian which Dan Brown called the Rose Line.” The tour begins along the Left Bank, where participants will soak up the sights of some of the oldest streets in Paris, including the majestic Saint-Sulpice Church, headquarters of the Priory of Sion and the setting for many exciting scenes in the book. Here you’ll find the mysterious gnomon, the section of a sundial that casts a shadow. In the book, Brown claims it is connected to the Paris Meridian, which he refers to as the Rose Line. However, on the tour, you’ll learn about its actual significance as an 18th-century astronomical calculator. [...] As the tour ends at the Louvre, where many objects of significance in the book can be found, participants can continue exploring on their own.” (Jade Cuttle i <https://theculturetrip.com/europe/france/paris/articles/take-a-fascinating-da-vinci-code-walking-tour-of-paris/>; lesedato 11.04.22)

Det har vært organiserte *Da Vinci Code*-vandringar i både Paris, Roma og London (Mauricette Fournier og Marina Marengo i <https://journals.openedition.org/rbnu/5517>; lesedato 29.11.22). “[N]umerous Da Vinci Code tours of the Louvre and Europe and the UK have mapped the fictional ideas and theories of Dan Brown on to important cultural and historical destinations. In the cases of these supernatural, or at least fanciful, novels, there is a desire to find an element of that fantasy in reality. Harry Potter tours, for instance, regularly visit the medieval village of Lacock, which is described as having inspired the town of Godric’s Hollow in J K Rowling’s series.” (Michelle Smith i <http://theconversation.com/the-literary-pilgrimage-from-bronteites-to-twihards-43465>; lesedato 06.07.16)

I 2014 hadde Georgian House Hotel i London “two ‘Wizard Chambers’ that are done up to give guests the feel of spending a night at the magic school Hogwarts. Each bedroom has a four-poster ‘Muggle-size’ bed; potion bottles; cauldrons and other Harry Potter-themed items. The stay package includes a ‘Muggle walking tour’ of London that takes guests to places in the city linked to the Harry Potter series. Guests can also take the Harry Potter studio tour, getting on to the tour bus from Victoria Station to reach the Warner Bros studio in a London suburb. A ‘Dark Arts’ section in the studio has the Malfoy Manor, the headquarters of the Death Eaters in the Harry Potter series.” (<https://www.outlookindia.com/traveller/destinations/london-hotel-goes-hogwarts-themed/>; lesedato 15.12.21)

“Jan Guillous romantrilogi om tempelridderen Arn Magnusson er årets julefilm [...], og i Arns hjemtrakter forbereder man seg på storinnrykk av turister. Tempelridderen holdt til i området mellom sjøene Vänern og Vättern. Flere kommuner er klare til å kaste seg inn i kampen om turistene, og en rekke Arn-løyper er under utarbeidelse.” (*Morgenbladet* 21. desember 2007–3. januar 2008 s. 48)

“Når 25 år gamle “Beatles” nå utgis i Spania inviterer Lars Saabye Christensen spanske journalister til en guidet tur i bokas univers. Og Vigelandsparken. [...] Første stopp i turbussen: Uranienborg skole. Den gamle tumleplassen til både gutta i “Beatles” og Saabye selv. - Her sto vi på skøyter om vinteren, peker forfatteren, og forteller hvordan skolen ser helt lik som på 60-tallet, og samtidig veldig annerledes. Like nedenfor skolen ligger fontenen i Gyldenløves gate. Det geografiske sentrum i “Beatles”. Men fontenen er avsperrert for veiarbeid. Vi kommer ikke til. Og det er fortsatt en time igjen til tv-kanalen skal gjøre intervjuet sitt på en kafé i sentrum. Dermed blir det Vigelandsparken i stedet. - Det er ikke så ofte jeg har med utenlandske journalister slik som dette, men det skjer. Det har jo blitt en egen reiseindustri å gå i fotsporene til bøker. “Halvbroren” er faktisk en slik bok. Det er nesten litt skremmende. [...] - Er dette bare profesjonelt lanseringsarbeid for deg, eller får du noe mer ut av rundturer som denne? - Jeg gjør faktisk det. Det er fascinerende at noen få gater i Oslo på midten av 60-tallet kan nå så langt ut i verden. Og det er det som gir meg lyst til å skrive.” (*Dagbladet* 9. november 2009 s. 32)

På litteraturfestivalen på Lillehammer i 2011 gjennomførte Dag Solstad en byvandring med utgangspunkt i sin egen roman *Roman 1987* (1987). “Romanen utspiller seg hovedsakelig i Lillehammer by, og vi vil følge den unge Fjord fra Sandefjord i en omfattende vandring gjennom byen. Vi starter på Lilletorget der Dagingens gamle redaksjon lå, hvor Fjord begynte som journalistlærling i 1961. Senere stopper vi på Sportsplassen der han gjorde det stort som skøytereferent, lesning på Strandtorget, til minne om historielektor Fjords sjølproletarisering ved Mesna Kartongfabrikk. Dag Solstad vil selv vandre med og lese ved hvert stopp” (<http://litteraturfestival.no/hjem/nyheter/83-nyheter/429-en-byvandring-i-roman-1987>; lesedato 24.06.11).

“På same tid som noen hundre vandra med DS [Dag Solstad] i Lillehammers gater, toga tusen forbi dørstokken min og hageporten til Jakob Tønseth og fem gode naboer ved Hønse-Lovisas hus og dei transformerte industribygga ved Akerselva. Det var lesarar på vandring med sin forfattar Frid Ingulstad i gatene der hennar formidable suksess-serie “Sønnavind” foregår. Fleire gonger i året, og på spesialvandringar innimellom med svaksynte og bevegelseshemma, rotaryanarar og lesande bønder, kjem fansen frå heile landet for å vera med på storhendinga. Når dei strøymer inn i bakgårdar med gamle skur som dei kjenner att frå bøkene, blir dei skuffa over at mellomlaga som bur i dei restaurerte husa, ikkje er i slekt med Elise eller andre personane i Ingulstads melodramatiske univers med fromme vers

for enkle sjeler. Ingulstad sine lesarar har ein voldsom tiltru til hennar detaljerte autentisitet, og ho yter dei gjengjeld. Mange sender henne minnebøker og brevsamlingar frå døde slektningar frå fabrikkane, og det blir råstoff til nye bind i serien. Slik oppstår sosial-realistisk og faksjonell litteratur der Ingulstad hamrar inn sitt sosiale budskap om fattigdom og dei hårde tidene vi har døjet. Dagen etter vandra skreiv “Emma og Kem” på diskusjonsforumet for Sønnvind: “Frid du er så flink til å fortelle om den tiden til Elise, og om hvordan navn og steder stemmer på en finuli måte. Min mann og jeg reiste 100 mil for, å få være med på vandring, og det syns jeg absolutt at det var verdt.” ” (Andreas Hompland i *Dagbladet* 3. juni 2011 s. 53)

Frode Grytten ga i 1999 ut romanen *Bikubesong*, med handling fra Odda. “Bli med inn i Frode Gryttens univers og det mytiske Odda. Bikubegang er ei vandring i både det litterære og det konkrete Odda, med opplesingar og folkesnakk og historiske kuriosita. Byvandringa startar utanfor Murboligen, bustadblokka der alle hovudpersonane i romanen *Bikubesong* bur. I løpet av turen tar Grytten oss til fleire stopp i Odda. Til frelsesarmeen, og den gamle platesjappa til Bessie. Han tar oss med til flytebrygga på kaia der partisekretæren frå *Bikubesong* ramlar i Sørfjorden straks han går ut av sjøflyet og endar opp med ein våt og uleselig 1. mai-tale. Når vi kjem til gatekrysset øvst i Gågata, fortel Grytten om slaget i Skrevet i 1931, då kommunistane og sosialdemokratane sine 1. mai-tog brasa saman i eit gedigent masseslagsmål. Grytten fortel om dei legendariske snope-damene i den gamle snopebutikken i gågata, og det blir musikalske innslag med Pedro Carmona-Alvarez på kinotrappa.” (<https://www.facebook.com/events/888663987914705/>; lesedato 05.12.17) Grytten og Oddleiv Apneseth publiserte i 2005 boka *Bikubegang: 24 stopp i Frode Gryttens univers*.

“Stieg Larssons romaner om journalisten Mikael Blomkvist og hackeren Lisbeth Salander er solgt i over 50 millioner eksemplarer på 44 ulike språk. Kanskje er du også en av dem som har levd deg dypt inn i bøkene – og ergret deg da siste side var fortært. I Stockholm kan du gjenoppleve spenningen fra bøkene ved å se nøyaktig hvor dramaet utspilte seg. De fleste av stedene i Larssons kriminalromer eksisterer nemlig også i virkeligheten. Vi ble med på en guidet tur i regi av Stadsmuseet, men du kan også oppleve stedene på egen hånd ved hjelp av et eget Millenniumskart hvor de viktigste stedene er plottet inn. - Dette er Sveriges mest fotograferte bygning om dagen, forteller guide Elisabeth Daude fra Stadsmuseet. Hun peker på Bellmangatan 1, der Mikael Blomkvists leilighet ligger på toppen av den rødmalte bygningen med utsikt over Gamla stan. I bøkene ligger porten med inngang fra gata, men i filmen er inngangen fra gangbrua ovenfor. [...] Interessen for Millenniums-vandringene har vært enorm og turene arrangeres nå på russisk, finsk, spansk og en rekke andre språk. - Jeg har møtt amerikanere som ikke visste noe om Stockholm på forhånd, ikke engang hvilket land det lå i. Men de var så interessert i bøkene at de ønsket å reise hit. Det er overveldende, sier Daude. [...] Vandringen når sitt høydepunkt når vi kommer til Fiskargaten 1, der Salander kjøpte den 350 kvadratmeter store toppleiligheten med 21 rom. Det til tross for at hun bare bruker

tre av dem. På døra setter hun opp det anonyme skiltet “V. Kulla”, som er en forkortelse for Pippis Villa Villekulla. [...] I bøkene betalte Salander 25 millioner kroner for leiligheten med badekar, balkong og espressomaskin som alene koster 70.000 kroner. Guiden tror prisen på boligen er doblet i dag, særlig fordi meglerne nå bruker Salanders navn når leiligheter i bygget skal selges. I virkeligheten har Salanders leilighet “bare” ti rom – men utsikten over Saltsjön og Gamla stan er like imponerende som i filmen. Etter å ha sett og hørt historiene om hvor rollefigurene bodde, spiste og arbeidet fremstår de mer og mer levende – og til slutt er det nesten vanskelig å skille bøkene fra virkeligheten.” (<http://www.abcnyheter.no/reise/2011/12/20/bli-med-til-millenniumsland; lesedato 04.11.13>)

“In Stockholm the *Stieg Larsson Millennium Tour: In the footsteps of Lisbeth* was participated in, provided by the *City Museum of Stockholm* (VisitStockholm, n.d.). Starting out in front of Mikael Blomkvist’s house on Bellmansgatan 1, the one-and-a-half-hour tour spanned the north part of the island of Södermalm and ended up at Fiskargatan 9, the new address of Lisbeth Salander. Along the way, the tour addresses existing discrepancies between locations used in both the novelized and the audiovisual versions.” (Es og Reijnders 2015)

“As both Sherlock Holmes as well as *The Millennium Series* are typically set and imagined in autumn/winter, including the rain, fog and snow, the experience on location did quite not manage to capture their imagination of these for some tourists. Additionally, in the two cases where the cities are imagined in their respective historical time-periods, there was a second temporal discrepancy which involved the fact that the fast-paced, modern-day city life was a disturbing element in experiencing the city in the desired atmosphere in which they have imagined it.” (Es og Reijnders 2015)

“In drawing upon differences in locations based on their employment in either the original novels or their subsequent afterlife, a “spatial discrepancy” (Roesch, 2009) is exposed which affect the experience of place. Being based on different employments of place in a similar fictional narrative mediated across different platforms, this is better understood as a *diegetic discrepancy*. This is illustrated clearly in the case of *Mellqvist Kaffebar*, which featured in the *Millennium Trilogy* novels as the coffee bar where Mikael Blomkvist always grabs a coffee, however for the movie they chose another location as the coffee bar where the protagonists go to, which is also the one addressed on the tour whereas Mellqvist is not. This resulted in a somewhat disappointing experience for some of the participants, as is shown from the following remarks made by Anna (Stockholm; 29, female, Poland) “that’s a bit disappointing when they choose that other place when there is the real one available” and Mary-Ann (Stockholm; 21, female, United States): “There was one coffee bar, but he [guide] said it wasn’t the actual coffee bar, he said that was the one that was used in the movie [...] yeah it would have been nice to go see the other one, because I feel like the one they used in the movie, the movie really

doesn't matter that much to me, but to me the one used in the book is, I guess the real, "real" one so to speak." ” (Es og Reijnders 2015)

“St. Petersburg – Russlands nest største og Europas tredje største by etter Moskva og London. Byen som regnes som Russlands kulturhovedstad og et vindu mot vesten, rommet store litterære personligheter på 1800-tallet. I denne byen ble Dostojevskijs “Forbrytelse og Straff” til og Pusjkin havnet i pistolduell med Georges d’Anthès. Har du noen gang lurt på hvor Dostojevskij, Pusjkin og Gogol bodde, hvordan omgivelsene deres var og hva de ble inspirert av? Vi legger opp til en spennende langhelg med vandring i St. Petersburgs gater, der de store forfatterne og deres litterære verk står i sentrum. Geir Pollen er forfatter og vår inspiratør på turen. I Pollens siste roman “Raskolnikovs hus”, tar hovedpersonen oss med på en litterær vandring i St. Petersburg. Nå får du sjansen til å oppleve det samme! [...] Etter frokost samles vi i hotellets møterom for innføring i Dostojevskij, Pusjkin og Gogol sine forfatterskap som alle levde i 1800-tallets St. Petersburg. Pollen forteller om byens berømte forfattere og hvordan byen ble brukt som motiv i russisk litteratur. Etterpå tar vi fatt på vår litterære vandring for å ta stedene i nærmere øyesyn. Vi spiser lunsj underveis, f.eks på Literaturnyj kafe på Nevskij Prospekt, der bl.a. Pusjkin pleide å gå, eller på en av de tallrike kafeene som ligger i kvartalet der Dostojevskij bodde mens han skrev “Forbrytelse og Straff”.” (<http://www.inspiratour.com/events/>; lesedato 07.09.11)

“Bylitterær vandring i Stavanger sentrum er en spasertur gjennom et utvalg av byens litterære høydepunkt strukket over mer enn 200 år i tid; fra Jens Zetlitz til Tore Renberg. Vandringsen foregår på steder som knyttes spesielt til den enkelte forfatter eller til tekster fra de aktuelle forfatterne. På hver post får elevene møte en skuespiller som framfører en tekst i karakter fra litteraturen, slik at eleven får møte både forfatter og litteratur på en ny og spennende måte. [...] Oppmøte på Obsthellers plass.” (<http://www.minskolesekk.no/>; lesedato 07.09.11)

Krimforfatteren Gunnar Staalesen ga i 2007 sammen med Augon Johnsen ut *På sporet av Bergen: Varg Veums by*. Til denne byvandringsteksten/-guiden har Staalesen valgt utdrag fra romanene om privatetterforskeren Varg Veum.

Den britiske forfatteren Jane Austen bodde en periode tidlig på 1800-tallet i Bath. “Regency Bath is itself, of course, impossible to visit, but the tour through contemporary Bath takes each street and accompanies it with a more or less specific and authorising quote from one of the novels. From the injunction “to discover the Bath of Jane Austen, walk! Just as Jane did,” we are led to retrace Isabella Thorpe’s shopping itinerary in Milsom Street (from *Northanger Abbey*) or to find Mrs. Croft’s drawing room in Gay Street (from *Persuasion*). [...] if we look at a travel diary entry of Lauryl Lane, on a tour of Bath, she writes, “The Assembly Rooms were really neat. I felt pretty proud of myself – recognized exactly where the Anne Elliot/Captain Wentworth/Lady Dalrymple scene was filmed from *Persuasion*. Could just imagine how wonderful it would be to try to have another

REAL ball there.” Not only signs, but prior knowledge and anticipation produce an expected landscape, and visitors often come prepared to see, to have knowledge confirmed rather than changed. [...] whereas Austen was struck by the glaring whiteness of the newly-built Bath, the same streets have now mellowed and possess an antique patina.” (Mike Crang i https://www.researchgate.net/publication/30049418_Placing_Jane_Austen_displacing_England_Touring_between_book_history_and_nation; lesedato 08.12.20)

“Sallie Wadsworth, writing an account of a tour organised by Book Adventures for the Jane Austen Society of North America, describes how a select party gathered, in period dress, at “Jane’s” death place and there read Cassandra’s letter before following what must have been the route of the cortege. “The tour director had thoughtfully provided a rose for each of us to add to an arrangement below the plaque to Jane’s memory near her tomb, and not a few sobs punctuated the prayers and thoughts of those gathered.” ” (Mike Crang i https://www.researchgate.net/publication/30049418_Placing_Jane_Austen_displacing_England_Touring_between_book_history_and_nation; lesedato 08.12.20)

Etter BBCs enormt populære TV-serie *Pride and Prejudice* (1995), basert på Austen roman fra 1813, ble Lyme Park i Cheshire oppsøkt av skarer av begeistrede TV-seere. I serien hadde Lyme Park “rollen” som Darcys gods Pemberley. Forvalterne av Lyme Park opprettet en avmerket løype for de besøkende, “The Pemberley Trail”, med tydelig markering av stedet der Darcy stupte ut i vannet, stedet der han først oppdaget Elizabeth osv. Slik kunne de besøkende “gjenoppleve” filmen og boka, i en blanding av historisk virkelighet og fiksjonens univers. En amerikansk kvinne skrev på sin hjemmeside at løypa var som en pilegrimsgang: “we’re obsessed. Lyme Park is our Graceland” (Hudelet 2006 s. 124).

Et eget firma fulgte opp Austen-suksessen på film. “Exclusive location tours – BBC *Pride & Prejudice* by Jane Austen & Andrew Davies. If you’re a fan of period drama films, then this website is for you. We take you to all filming locations from the 1995 BBC adaptation of Jane Austen’s *Pride and Prejudice*, starring Colin Firth as Mr Darcy. We are the only tour operator in the world who can take you there. Jane Austen tours are our speciality and we offer many other period drama location tours too – *Jane Eyre*, *North & South*, *Downton Abbey*, *Emma* and more. [...] See the lake where Mr Darcy dived, visit Meryton. Private tours of Longbourn, home of the Bennets & Hunsford Parsonage. Photograph Netherfield. Visit Pemberley, Darcy’s London, The Bell at Bromley and Rosings. Speak to people involved in the filming, and hear unique personal anecdotes. To download itineraries and tour prices click here. [...] Day 1: We have morning coffee in Bath, visit the village of Meryton, Meryton Assembly rooms, Darcy’s university, The Bell at Bromley, Gala supper in period costume at Longbourn with tour of interior and gardens, the church where Lizzie marries Darcy and Lizzie’s walks Overnight in Meryton. Day 2: We visit Netherfield, Darcy’s London, Hunsford Parsonage where we have

afternoon tea and a full tour including the room where Darcy first proposed. Overnight in Hunsford and nearby” (<http://www.pandptours.co.uk/>; lesedato 08.04.11).

Allerede i den engelske forfatteren Charles Dickens’ levetid var det “certain streets or areas which seemed to have been imaginatively colonised by Dickens – people would look for “Fagin’s walks” ” (Ackroyd 1991 s. 274). Fagin er en av de største skurkene i romanen *Oliver Twist* (1838). Han lærer opp barn til å bli lommetyver og stjele på andre måter, mot å gi barna husly. “During his [Dickens’] lifetime, too, certain spots were of course consecrated by association with him and admirers would visit the inns and localities which he mentioned in his novels.” (Ackroyd 1991 s. 275)

“ “Literary Hampshire” focuses upon Austen (with walk-on parts for Gilbert White and Dickens, and notwithstanding the absence of novel settings in the county); Haworth is the centre of Brontë country; Stratford is Shakespeare Country; North Devon is Lorna Doone country and so on. As the last begins to suggest, it is not just the classic canon, for we have Herriot Country in Yorkshire, through to South Tyneside and Cleveland, boasting Catherine Cookson country. Mundane and otherwise unremarkable scenery is invested with significance (and revenue generating potential) by the magic of literary association.” (Mike Crang i https://www.researchgate.net/publication/30049418_Placing_Jane_Austen_displacing_England_Touring_between_book_history_and_nation; lesedato 08.12.20)

“Robert Louis Stevenson, the consumptive young Scottish writer who later became famous for “Treasure Island” and “Kidnapped”, walked through the Cévennes [i Sør-Frankrike] with his donkey Modestine in the autumn of 1878. [...] He chose this mountainous, backward area because it was almost the only part of France where protestantism still prevailed after the Wars of Religion and the purges of the seventeenth century. To Stevenson these so-called Camisards were the French equivalent of the persecuted Covenanters of his own country. The book he wrote describing this expedition, “Travels with a Donkey in the Cévennes”, made him well-known for the first time. His trip began from le Monastier, but the modern track named after him starts at le Puy, half a day’s walk away. Although he was a sociable soul, he preferred to walk alone, because “you must have your own pace, and neither trot alongside a champion walker, nor mince in time with a girl”, and in order to “surrender himself to that fine intoxication that comes from much motion in the open air, that begins in a sort of dazzle and sluggishness in the brain, and ends in a peace that passes comprehension”. [...] It is possible to reconstruct most of his route from what he wrote in “Travels with a Donkey in the Cévennes”, and this is now the Robert Louis Stevenson Track (GR70).” (<https://walkinginfrance.info/short-walks/r-l-stevenson-trail/>; lesedato 29.11.22) I 2021 skrev to forskere at det hvert år er over 6.000 personer som gjennomfører Stevensons reise på 230 kilometer, blant annet på esler og hester som det er mulig å leie (Mauricette Fournier og Marina Marengo i <https://journals.openedition.org/rbnu/5517>; lesedato

29.11.22). Det er også mulig å leie sjåfører og bagasjefraktere i løpet av den lange distansen.

En fransk kvinne som fulgte Stevenson-ruten har fortalt at hun skrev selv notater både mens hun foretok reisen og etterpå: “Jeg har alltid boka [Stevensons skildring] i sekken min og på hver etappe leser jeg på nytt den delen han skrev da han reiste der. Og så har jeg min lille notatbok med meg, se her. Jeg skriver inn deler av boka etter hvert som jeg reiser. For jeg liker godt å lage små montasjer etter at vi har foretatt våre reiser. [...] Jeg blander tekst, fotografier ... For det er vanskelig å se på fotografiene og huske den sinnstilstanden vi var i da et bilde ble tatt. Men med min notatbok husker jeg når jeg tok fotografiet, og sammenhengen med et utdrag fra boka ... Jeg leser hele tiden, den er alltid med meg den boka” (sitert fra Bonniot 2017 s. 173).

Den amerikanske forfatteren Philip Roth fylte 80 år i 2013. “I anledning bursdagen kunne du for eksempel delta på en tre timer lang guidet busstur med Roth-tema rundt i hans hjemby Newark.” (*Klassekampens* bokmagasin 23. mars 2013 s. 2)

“Den andre boken i Toril Brekkes trilogi *Drømmen om Amerika* kommer nå i høst [2008]. Neste år vil hun være reiseleder på en spennende tur rundt i USA hvor vi følger i fotsporene til karakterene i bøkene.” (*Bok: Et magasin fra Norli om bøker*; 2008)

Jo Nesbøs barnebokserie om Doktor Proktor (*Doktor Proktors prompepulver*, 2007, m.fl.) har blitt brukt til å lage forskjellige arrangementer. “Arrangørene lokker med parykk, pærebrus og prompepulver, og ber barn kle seg ut som Bulle, Lise eller Raspa. Man skal få hilse på Gregor og Perry, bli med å finne Doktor Proktors hus og man skal visstnok få se på doktorens siste oppfinnelse. Turen går fra Karl Johans gate utenfor Stortinget både i dag og i morgen, innom Raspas urmakerforretning – Langfrakk klokkebutikk, via Syvertsens konditori til saluttkanonene på Akershus festning. [...] “Hvor er Kanonveien? Tør du å bli med til Dauingehullet? Og hvor ble det egentlig av Anna Konda?” spør arrangøren.” (*Dagbladets Magasinet* 3. januar 2015 s. 39)

I 2016 ble byvandringen “Harry Holes Oslo” arrangert: “Følg Jo Nesbøs karakter Harry Hole gjennom Oslos gater i hans bestrebelser med å sette forbrytere bak lås og slå. Turen går innom mange kjente steder fra bøkene om Harry, som Tinghuset, vannhullene Underwater Pub og Schrøder, Slottsparken, Egertorget og Sofies gate, der Harry bor. Varighet: to timer [...] Turen kan også bestilles for grupper til andre tider, med guiding på norsk, engelsk, russisk eller tysk.” (<http://www.visitoslo.com/no/hva-skjer/>; lesedato 29.03.16)

I Stockholm “kan du støte på skilt med et dikt eller utdrag fra en bok som handler om det stedet du er på. [...] tekstopia er en app som gjør det mulig å plassere litterære tekster på de stedene de handler om, ved hjelp av GPS-funksjonen på

mobilen din. Den er en slags sensor som ser etter tekster som er plassert i nærheten og leser dem opp for deg når du har nettleseren på. På den måten kan du gå gjennom byen og høre litterære tekster som skildrer de stedene du beveger deg gjennom. [...] Litteratur manifesterer seg på et utall måter i byer, fra gater oppkalt etter forfattere til Ibsen-sitater nedlagt i fortauene på Karl Johan. Steder og litteratur påvirker hverandre gjensidig. Først er stedene et råmateriale for litteraturen, men så påvirker litteratur stedene igjen. [...] jeg er ikke bare interessert i de kanoniske eller utgitte tekstene. Målet er at også brukerne skal kunne legge inn egne tekster. En del av arbeidet med doktoravhandlingen har vært å utforske hva slags tekster som oppstår når de blir skrevet med tanke på å høres der de ble til. Blant annet har vi fått forfattere som Kristine Næss, Walid al-Kubaisi og Inghill Johansen til å skrive tekster fra Grønland i Oslo. Som et annet eksperiment lot vi besøkende på Oslo Poesifestival gå til utpekte steder for å skrive dikt. De måtte bruke ord de fant der, for eksempel i form av gateskilt, graffiti eller reklameplakater. [...] Som Endre Ruset skriver i sin tekst fra Jens Bjelkes gate i Oslo: “Nå er det du som går her.” Det er en litterært performativ setning i og med at den blir sann når du hører på den.” (Anders Sundnes Løvlie i *Morgenbladet* 17.–23. juni 2011 s. 24)

“Peer Gynt Stien går gjennom fjellterrenget på vestsida av Gudbrandsdalen, i Peer Gynts rike. Modellen til Ibsens rollefigur Peer Gynt var en person som har levd i Sødorp-bygda ved Vinstra. Han har gitt navn til dette fjellområdet som strekker seg fra Skeikampen i sør, Kvitfjell i øst, Espedalen i vest og til Skåbu i nordvest. Gjennom dette vakre og varierte terrenget går den ca 70 km (90 km om man går om Kvitfjell) lange Peer Gynt Stien. Underveis ligger det mange hoteller og fjellstuer som gjør overnatting og bespisning enkelt. [...] Fjellområdet i Peer Gynt Rike er et flott turterreng. Mesteparten av tiden går ruta i 900-1.100 meters høyde, men Peer Gynt stien går også helt opp til 1.500 m.o.h. Terrenget er varierende høyfjellsterreng, hovedsakelig med en blanding av snaufjell og fjellbjørkeskog. Ruta følger gode stier og seterveier og har ingen svært krevende eller luftige punkter. Det anbefales likevel godt fottøy (fjellsko eller lignende), og bekledning som tåler både vind og en regnskur.” (<https://www.lillehammer.com/opplevelser/peer-gynt-stien-90-km-p632053>; lesedato 29.11.22)

Litteraturliste (for hele leksikonet): <https://www.litteraturogmedieleksikon.no/gallery/litteraturliste.pdf>

Alle artiklene i leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>